

TAITEEN KESKUSTOIMIKUNTA

CENTRALKOMMISSIONEN FÖR KONST

ARTS COUNCIL OF FINLAND

Valtion näyttämötaidetoimikunnan teatteripoliittinen ohjelma

Johdanto

Päättymässä olevan kolmivuotiskautensa aikana valtion näyttämötaidetoimikunta on käynyt jatkuvaa keskustelua suomalaisen teatterin tilasta ja tuntenut huolta alan kehityksestä.

Toimikunnan aloitteesta ja opetusministeriön rahoituksella Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore kartoitti suomalaisen teatterin nykytilaa, toimintaolosuhteita ja tulevaisuuden toimintaympäristön muutoksia. Yhteistyössä laadittu kysely suunnattiin ammattiteattereille, julkista tukea saaneille ryhmille ja kunnille.

Vastauksista nousi esille monia kipupisteitä ja heikkouksia, mutta myös teatterin vahvuuksia ja uusia mahdollisuuksia. Toimenpideohjelma on koottu selvityksessä esille nousseiden seikkojen ja toimikunnan omien keskustelujen ja kokemusten pohjalta.

Suomalainen teatterikenttä muodostaa kokonaisuuden, jossa sen eri osien toimintakyky ja uusiutuminen vaikuttavat toisiinsa. Silloin kun valtiosuuslainsäädännön piirissä olevat teatterit voivat hyvin, myös vapaan kentän teattereiden ja ryhmien on helpompaa toimia. Molempia tarvitaan. Tällä hetkellä vapaan kentän ryhmät ovat erityisen suurissa vaikeuksissa ja tarvitsevat kiireellisesti tukitoimenpiteitä.

Suomenruotsalainen teatteri vastaa rakenteeltaan ja toimintatavoiltaan suomenkielistä kenttää. Toimenpideohjelma koskee yhtäläisesti molempia kieliryhmiä. On tärkeää säilyttää teatterin kaksikielisyys. Teatteritaiteen suuri merkitys suomenruotsalaisille näkyy katsojaluvuissa: maassamme on noin 300.000 ruotsinkielistä, mutta suomenruotsalaiset teatterit tavoittavat 280.000 katsojaa vuodessa.

Suomen Kansallisteatterilla on erityisasema kansallisena taidelaitoksena. Se neuvottelee rahoituksestaan suoraan opetusministeriön kanssa. Kansallisteatterin toiminnan turvaaminen ja tasapainoinen kehittyminen on koko kentän edun mukaista.

Suomessa on tällä hetkellä enemmän koulutettuja ja korkeatasoisia teatteritaiteen ammattilaisia kuin koskaan sen historian aikana. Mahdollisuudet kotimaisen kulttuurin tietoiselle kehittämiselle ovat siis olemassa.

1. Vapaa kenttä

Rahoituslain ulkopuolisista teattereista on tullut tärkeä osa suomalaista teatteriverkostoa. Tämä niin sanottu vapaa kenttä puolustaa koko teatterialan monimuotoisuutta yhteisöllisellä toimintakulttuurillaan. Vapaan kentän ryhmät tuottavat koti- ja ulkomaisia kantaesityksiä, joiden tie ei sisältönsä tai muotonsa tähden väistämättä johtaisi ohjelmistoteattereiden näyttämöille. Kansainväliset kontaktit ja esitysvierailut ovat suhteellisesti laskien vapaan kentän ryhmien ja tekijöiden varassa.

Teatterin tukijärjestelmät eivät ole tunnistaneet tilannetta. Siksi tämä olennainen osa suomalaista teatteria kamppailee lähes käsittämättömien talousvaikeuksien kanssa. Talouden ongelmat ovat ajaneet vapaan kentän tilanteeseen, jossa teetetään ja tehdään hälyttävän paljon palkatonta, alipalkattua ja työehtosopimusten vastaista laitonta työtä.

Ryhmien määrä on kasvanut rajusti 1990-luvulta lähtien. Ainakin yksi syy on siinä, että valtiosuosilainsäädännön piiriin kuuluvat teatterit (myöhemmin VOS-teatterit) eivät joko tyydytä alalle tulevia uusia tekijöitä, tai sitten ne eivät pysty työllistämään heitä. Koulutetut ammattilaiset perustavat keskenään ryhmiä, joissa he ylläpitävät ja kehittävät omaa ammattitaitoaan ja samalla koko suomalaista teatteria.

Taideyliopistoissa tehty opetus- ja tutkimustyö – jota tukee suunnittelussa, tuotannossa ja tutkimuksessa tarvittavien laitteistojen tekninen (digitaalinen) kehitys – on omalta osaltaan lisännyt työryhmien sisäistä vuorovaikutusta. Nopeimmin innovaatioista hyödytään rakenteiltaan keveissä ryhmissä. Ehkä siksi niissä toimitaankin usein teatterin, tanssin, uuden musiikkiteatterin, esitystaiteen, mediataiteen ja multimedian välimaastossa. – Ammattikorkeakoulujen koulutus tuottaa alalle nukketeatterin, sirkuksen ja soveltavan draaman taitajia ja niihin erikoistuneita ryhmiä.

Tutkimustuloksia:

- Vapaan kentän teattereilla oli (2005) noin 3.500 esitystä ja 430.000 katsojaa.
- Vapaan kentän ryhmissä 60 prosentilla on alan korkea-asteen koulutus.
- Vapaalla kentällä on harvinaista, että tekijät saivat työstään koko toimeentulonsa.
- Vapaan kentän taiteilija elää palkalla, apurahalla ja työttömyyskorvauksella.
- Palkaton työ tehdään yleisimmin ryhmissä, jotka eivät saa valtion toiminta-avustusta.
- Sopimusten mukaisia palkkoja maksetaan yleensä vain tekniikalle.
- Palkattoman työn osuus on keskimäärin 60 prosenttia.
- Vapaalle kentälle myönnetty avustus käytetään palkanmaksuun ja työllistämiseen.
- Valtio ja kunnat rahoittavat ryhmiä vähemmän kuin lain piirissä olevia teattereita.
- Teatterialalla kansainvälisyys kiinnostaa eniten ryhmäkenttää.

Toimenpiteitä

- Rahoitukseen saatava tuntuva tasokorotus: tavoite 2.800.000 euroa vuonna 2011.
- Työehtosopimusten mukaiset palkat vapaalle kentälle ilman poikkeuksia. Siksi myönnettyjen avustusten tulee olla riittävän suuria.
- Lain piiriin ainakin yksi uusi teatteri vuosittain. Vapautuvat rahat uusille ryhmille.
- Vapaan kentän ja VOS-teattereiden yhteistyötä edistetään. Yhteistyöavustukset myönnetään vapaan kentän ryhmille.
- Sirkustaiteelle oma tukimomenttinsa.

2. VOS-teatterit

Koko maan teatteritoiminta painottuu pääkaupunkiseudulle, jossa on eniten VOS-teattereita, vapaita ryhmiä ja teatterin freelance-taiteilijoita. Muualla Suomessa toimivat teatterit muodostavat vastapainoksi alueellisen teatteriverkoston. Valtionosuuslainsäädännön piirissä olevat teatterit ovat ammatillisen teatteritoiminnan kivijalka. Useat kaupunginteatterit ovat jo lähes sadan vuoden ikäisiä.

Korkeatasoinen ammattiteatteri vaikuttaa oman paikkakuntansa ja alueensa henkiseen ilmapiiriin voimakkaasti. Esimerkiksi sopii satavuotias Kajaanin kaupunginteatteri, joka on pitkään ollut taiteelliselta tasoltaan maan tärkeimpiä. Sen esitykset kotimaassa ja ulkomailla ovat todistaneet suomalaisen teatteritoiminnan laaja-alaisesta elinvoimasta.

Valtio on teatterilakia kehittäessään ilmaissut halunsa tukea alueellista teatteriverkkoa. Kuntien rahoitusosuus on kuitenkin näissä teattereissa jopa merkittävämpi kuin valtion. Siksi on vahinko, jos – niin kuin on pelättävissä – valtion osuuden kasvaessa kunnat vähentävät samanaikaisesti omaa rahoitustaan. Tämä olisi erittäin vahingollista taiteellisesti kunnianhimoisen ja riskejä pelkäämättömän ohjelmistosuunnittelun ja henkilöstöpolitiikan kannalta.

Suomalainen teatteri on kokonaisuus, jossa eri osat vaikuttavat toisiinsa. VOS-teattereiden toiminnan tukeminen auttaa välillisesti myös lain ulkopuolisen sektorin kehitystä. Alueellisen teatteriverkoston avulla suomalaisille taataan mahdollisimman tasa-arvoiset edellytykset teatteritaiteen kokemiseen. Samalla vahvistetaan alueiden kulttuurista identiteettiä.

Henkilötyövuosiin perustuvan laskennallisen valtionosuuden lisäksi VOS-teattereita tuetaan harkinnanvaraisella avustuksella, joka kohdistuu tällä hetkellä lastenteatteritoimintaan, alueelliseen ja kiertuetoimintaan, ruotsinkieliseen teatteritoimintaan ja tanssiin sekä kehittämishankkeisiin.

Tutkimustuloksia:

- VOS-teattereissa oli (2005) noin 12.000 esitystä ja 2.215.959 katsojaa.
- Kiinteän teatteritoiminnan ylläpitämistä pidetään kunnissa keskeisenä periaatteena.
- Vetovoima- ja imagohyödyt ovat yleisimpiä perusteita teattereiden rahoittamiselle.
- Valtionosuusuudistuksen uskotaan vaikuttavan positiivisesti teattereiden asemaan ja merkitykseen kunnissa.
- Uudistus on kunnille osoitus valtion sitoutumisesta teattereiden toimintaedellytysten kehittämiseen.
- Varsinkin täyskunnallisissa teattereissa pelätään kuntarahoituksen pienenevän, kun valtionosuudet kasvavat. Vaihtoehtoja täyskunnallisuudelle harkitaan.
- Rahoitus näyttäisi olevan kiristymässä keskisuurissa teatterikaupungeissa.
- Vaatimus teattereiden omaan tulonhankintaan kasvaa.
- Kunnan kokonaistaloudellinen tilanne saattaa näkyä teattereiden rahoituksessa kunnan osuuksien pienentymisenä. Valtionosuuden vahvistuminen voi "helpottaa" kunnissa näitä päätöksiä.
- Useat teatterit kokevat asemansa kunnassa ristiriitaiseksi; toisaalta teatteria arvostetaan, toisaalta juhlapuheet eivät näy taloudellisen tuen määrässä.

Toimenpiteitä:

- VOS-teattereiden henkilötyövuosien määrän lisäyksellä tulee auttaa uusien teattereiden saamista lain piiriin.
- Samalla tuetaan koulutettujen nuorten mahdollisuuksia saada vakituista teatterityötä.
- Lainsäädännön uudistuksella on päätetty korjata valtionosuuden jälkeenyys vuosina 2008-2010.
- Valtiontukeen tulee kytkeä "kuntaehto". Tukea tulee myöntää vain mikäli myös kunta sitoutuu panostamaan teatteriinsa.
- Harkinnanvaraista tukea tulee myöntää yhä enemmän teattereiden kehittämistoimintaan. Yhdessä teatterialan koulutuksen ja tutkimuksen kanssa se auttaa laitosteattereita päivittämään ja uudistamaan toimintakulttuurinsa.

3. Kotimainen näytelmäkirjallisuus

Uusi kotimainen näytelmäkirjallisuus on välttämätöntä koko suomalaisen teatterikentän kehityksen ja merkityksen kannalta. Myös teatterikulttuurin kansainvälistyminen tapahtuu luontevasti laadukkaan näytelmäkirjallisuuden kautta.

Näytelmäkirjallisuuden kantaesitystukea jaetaan kirjailijoille, joiden näytelmät ovat saaneet kantaesityksen suomalaisessa ammattiteatterissa. Vuonna 2006 tukea (täysi/puolikas) myönnettiin 70 näytelmälle, v. 2005 66 näytelmälle ja v. 2004 75 näytelmälle. Vuonna 2006 täysi kantaesitystuki oli 4.620 euroa, v. 2005 4.084 euroa ja v. 2004 3.487 euroa. Ruotsinkielisten kantaesitystukea saaneiden näytelmien osuus on kolmen viime vuoden aikana kasvanut 12 prosentista 16 prosenttiin. Kolmen viime vuoden aikana tukea saaneista näytelmistä vähän alle puolet (42-49 %) on esitetty pääkaupunkiseudulla ja neljännes tai viidennes Tampereella tai Turussa (17-33 %). Lisäksi Vaasassa, Lahdessa ja Kajaanissa on nähty keskimääräistä enemmän kantaesitystukea saaneita näytelmiä.

Tutkimustuloksia:

- Kotimaiset kantaesitykset ovat erityisen tärkeitä vapaan kentän teatteriryhmille.
- Ryhmien esityksissä nousevat vahvasti esille paikallisuus ja vuoropuhelu yleisön ja ympäröivän yhteiskunnan kanssa.
- Myös VOS-teattereissa uskotaan kotimaisen näytelmän säilyttävän asemansa, jopa lisäävän osuuttaan ohjelmistoissa.

Toimenpiteitä:

- Näytelmäkirjallisuuden kantaesitystuki on toimiva, joskin rahamäärältään riittämätön tukimuoto. Määrärahan tarve on 350.000 euroa vuoteen 2011 mennessä.
- VOS-teattereiden harkinnanvaraisen tuen jakamisen yhtenä perusteena voisi olla myös uuden kotimaisen näytelmän osuus teatterin ohjelmistossa.

4. Kotimainen musiikkiteatteri

Musiikkiteatteri on lajina kallis; kallis tehdä ja kallis katsoa. Niinpä teatterit välttävät riskinottoa ja valitsevat ulkomaisen menestysmusikaalin useammin kuin tilaavat teoksen kotimaisilta tekijöiltä. Maassamme on paljon osaamista kaikilla musiikkiteatterin osa-alueilla laulusta nykytanssiin, sävellyksestä visualisointiin ja tuottamiseen. Musiikkiteatteria ei tehdä pöytälaatikkoon. Tilausten puutteessa se näivettyy. Jotta kotimainen musiikkiteatteri lähtisi näkyvään nousuun, sitä pitäisi tehdä paljon nykyistä enemmän.

Svenska Teaternin SPIN-musikaalin vientikonsepti on ollut menestys. Se on jo myyty kolmeen suureen ulkomaiseen teatteriin ja lisää taloudellisesti merkittäviä sopimuksia on syntymässä. Sopimukset osoittavat, että laadukkaalle suomalaiselle musiikkiteatterille olisi laajemminkin ulkomaista kysyntää, jos sitä vain olisi tarjolla.

Tutkimustuloksia:

- Näytöntövuonna 2005-06 maksettiin musikaalien ulkomaisille oikeuksienomistajille rojalteja n. 1,13 miljoonaa euroa (12 % musikaalien pääsylipputulosta). Samana ajanjaksona kotimaisten musikaalien rojalteja maksettiin vain n. 170.000 euroa.

Toimenpiteitä:

- Uuden kotimaisen musiikkiteatterin kehittämiseksi luodaan tukijärjestelmä, jossa yhdistyvät näytelmäkirjallisuuden kantaesitystuen, säveltaiteen tilaussävellystuen ja elokuvien tuotantotuen elementit.
- Tuki myönnetään tuotantoyhtiölle tilausmaksuihin, elävän musiikin käyttöön ja tuotantotukena.
- Hankkeeseen tarvitaan vuosittain 500.000 euron määräraha, josta riittää tukea 2-5 uuden kotimaisen musiikkiteatterituotannon valmistamiseen.

5. Teatterintekijät

Teatteri on työvoimavaltainen ala ja tulee sellaisena myös pysymään. Teatterintekijät ovat toiminnan välttämättömyys ja vahvuus. Teatterissa työskentelevien ansiotaso on kuntien ja valtion työntekijöihin verrattaessa erittäin alhainen.

Teattereiden kiristynyt talous on merkinnyt sitä, että kustannuksia on jouduttu leikkaamaan tinkimättä omarahoitusosuudesta. Käytännössä teattereiden ainoa merkittävä oma rahoitus muodostuu lippituloista. Vastaavasti ainoa merkittävä kustannustekijä ovat henkilöstömenot. Vakituisen, varsinkin taiteellisen, henkilöstön määrä on runsaan kymmenen vuoden aikana supistunut noin 20 prosenttia. Samalla esitysten määrä on pysynyt ennallaan (kts. Teatteritilastot 1995 ja 2005). Monissa pienissä ja keskisuurissa ammattiteattereissa tämä on merkinnyt huomattavaa työmäärän lisääntymistä. Pääkaupunkiseudulla ja Tampereella tämä on merkinnyt lyhyiden työsuhteiden lisääntymistä ja freelanceriuden kasvua.

Uusi eläkelainsäädäntö mahdollistaa työskentelyn 68-vuotiaaksi saakka. Mikäli taiteilijat käyttävät tätä mahdollisuutta runsaasti, heikentää se edelleen nuorten taiteilijoiden työllistymistä teattereihin ja erityisesti vakituisiin työsuhteisiin. Tämä lisää painetta lain ulkopuolisiin ryhmiin ja apurahoihin, samalla se korostaa eri sukupolvien välistä eriarvoisuutta työelämässä. Henkilöstön keski-ikä nousu kiinteissä ammattiteattereissa voi myös yksipuolistaa taiteilijakunnan rakennetta, vaikeuttaa teatterin toimintaa ja rakentaa kuilua kiinteiden ammattiteattereiden ja vapaiden ryhmien välille. Heterogeeninen taiteilijakunta on taiteellisen toiminnan perusedellytys.

Täydennyskoulutukseen pääsemisen mahdollisuudet ovat alalla heikot kiireisen työtahdin vuoksi ja siksi, että teatterit eivät kustanna taiteellisen henkilökunnan pitkiä koulutusjaksoja. Lisäksi selvästi yli puolet näyttämötaiteilijoista työskentelee freelancereina, jolloin täydennyskoulutus jää tekijän itsensä maksettavaksi. Taidekorkeakoulujen aikuiskoulutustarjonta ei kohtaa taiteilijoiden tarpeita ja maksukykyä. Kierre rahoituksen puutteesta täydennyskoulutukseen on johtanut myös siihen, ettei koulutusta juuri ole tarjolla.

Teatterinjohtajien täydennyskoulutuksen vakiinnuttaminen on tarpeellista johtajien ammattitaidon kehittämiseksi.

Apurahojen myöntökohteet ovat muuttuneet parissakymmenessä vuodessa radikaalisti. Kun apurahoja ennen myönnettiin tutkimukseen, opiskeluun ja täydennyskoulutukseen, niin nykyisin rahaa jaetaan freelancetaiteilijoiden työllistämiseen ja teatterituotantoihin.

Tutkimustuloksia:

- Henkilöstössä on teattereiden keskeinen vahvuus. Erityisesti vapaa kenttä korostaa, että sen vahvuuksia ovat ammattitaitoinen, korkeasti koulutettu henkilökunta sekä työyhteisön voimakas ryhmähenki.
- Henkilöstö on myös heikkous. Vähäinen vakituinen henkilöstö on ylityöllistettyä. Työskentely ryhmän ulkopuolella hankaloittaa harjoituskausia ja muutakin toimintaa vapaalla kentällä.
- Koska henkilökuntaa on vähän, ketään ei voida irrottaa koulutukseen. Myös koulutusmäärärahat puuttuvat.
- Henkilöstöön liittyy piileviä uhkatekijöitä: väsyminen, ikä- ja sukupuolirakenteen vinoutuminen jne.
- Teattereiden kiristynyt talous ja uusi eläkelainsäädäntö heikentävät nuorten taiteilijoiden sijoittumista työelämään.
- Ala kokonaisuudessaan on matalapalkkaista. Laskelmien mukaan näyttämötaiteilijoiden ansiotaso on kymmenessä vuodessa jäänyt jälkeen lähes viidenneksen yleisestä ansiotason kehityksestä (ks. Rensujeff).
- Vapaan kentän henkilöstö työskentelee sopimusten mukaista palkkatasoa alhaisemmilla palkoilla tai palkatta, pienillä apurahoilla ja työllisyystuella.
- Freelancetaiteilijoiden määrä lisääntyy.

Toimenpiteitä:

- Alan palkkatason korjaamisen pitäisi onnistua VOS-kentällä siinä yhteydessä kun valtionosuuden jälkeensä jääneisyys korjataan - elleivät kunnat pienennä omia avustuksiaan.
- Lain ulkopuolisella kentällä palkkauksen korjaaminen on mahdollista vain voimakkaalla määrärahan lisäyksellä.
- Teattereiden on priorisoitava henkilöstönsä hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja uudistumiseen ja suunnattava täydennyskoulutukseen lisää resursseja.
- Koulutus- ja kehittämisinstituutti IADen koulutusstrategiaa on kehitettävä niin, että se paremmin kohtaa alan taiteilijoiden tarpeet ja maksukyvyyn.
- Freelancereiden koulutukseen tarvitaan taloudellista tukea. Yksi mahdollisuus on apurahoituksen suuntaaminen tähän. Se edellyttää kuitenkin lisäystä käytettävissä olevaan määrärahaan.
- Apurahojen jaossa on pyrittävä ottamaan huomioon myös taiteilijoiden täydennyskoulutustarpeet.
- Eläkelain vaikutuksia nuorten työllistymiseen ja henkilöstön rakenteeseen on seurattava. Koulutettujen nuorten työttömyyttä pitää pyrkiä vähentämään julkisen vallan toimenpiteillä.

6. Soveltava teatteri

Kulttuurilla on monipuolisesti elämänlaatua kohentavia, ihmistä vahvistavia ja terapeuttisia vaikutuksia. Soveltavan teatterin avulla voidaan lisäksi vahvistaa monikulttuuristen ja muiden vähemmistöjen (esim. saamelaisten, kuulovammaisten) identiteettiä ja kotouttaa maahanmuuttajia.

Ammattikorkeakouluissa koulutetaan teatteri-ilmaisun ohjaajia työskentelemään harrastajateattereissa ja soveltavalla kentällä koulutoimessa, sosiaalisektorilla ja matkailun parissa. Tämän sektorin rakenteet ja tukijärjestelmät ovat siinä määrin puutteellisia, että kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa.

Osa ammattikorkeakouluissa koulutetuista on perustanut omia teatteriryhmiä, jotka kilpailevat samoista apurahoista kuin muut vapaan kentän ryhmät.

Teatterikentällä etsitään uusia tapoja työllistää soveltavan teatterin ammattilaisia. Teatterikorkeakoulun aikuiskoulutusyksikössä on alettu kurssimuotoisesti kouluttaa näyttelijöistä moniosaajia ns. kolmannen sektorin työtehtäviin.

Erityisesti soveltavan teatterin tarpeisiin on näyttämötaidetoimikunnassa ja Varsinais-Suomen taidetoimikunnan hankkeena ideoitu näyttämötaiteen aluekeskusmallia. Kiinnostusta sitä kohtaan on jo osoitettu Turun ja Joensuun alueilla. Ajatuksena on, että maakuntateattereiden rinnalle perustettaisiin itsenäisiä näyttämötaiteen aluekeskuksia, jotka toimisivat tuottaja- ja välittäjäorganisaatioina. Ne saattaisivat yhteen soveltavan teatterin ja muun marginaalissa olevan näyttämötaiteen tarjonnan ja kysynnän. Samalla työllistettäisiin ammattikorkeakouluista valmistuneita. Näyttämötaiteen aluekeskukset kehittäisivät kuntarajat ja hallintosektorit ylittävää yhteistyötä. Ne markkinoisivat ja organisoisivat soveltavan teatterin tekijöitä ja muita pieniä vapaan kentän ryhmiä.

Koska soveltava teatteri on luonteeltaan yhteisöllistä, sillä on erityistä merkitystä alueiden kehittämisessä ja alueellisen tasapainon saavuttamisessa.

Tutkimustuloksia:

- Kunnissa arvioidaan, että soveltavalla teatterilla ja harrastajateatterilla on erityisesti vaikutuksia asukkaiden hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja yhteenkuuluvuuteen.
- Soveltava teatteri liitetään kunnissa strategisesti ensisijassa kulttuurin terveyttä edistäviin vaikutuksiin.
- Kunnat toivovat teattereiden vahvistavan yhteistyötään erityisesti eri taiteenalojen kanssa sekä taidekasvatuksessa ja koulutoimen kanssa. Myös ikääntyvän väestön tarpeet tulisi huomioida teattereissa.
- Teatterit kokevat yhteistyön soveltavan teatterin ryhmien tai sosiaali- ja terveystoimen kanssa mielekkääksi. Yhteistyötä tehneet teatterit haluavat jatkaa sitä.
- Suurimmissa kaupungeissa ja eräissä muissa kunnissa on jo kiinnitetty huomiota soveltavan teatterin ammatillisten toimintaedellytysten parantamiseen, rahoituksen kohentamiseen ja hallintokuntien välisen yhteistyön kehittämiseen, toistaiseksi pienin askelin.

Toimenpiteitä:

- Pienikin porkkanarahoitus kannustaa vakiintuneita teattereita käyttämään soveltavan kentän ammattilaisia.
- Taiteen keskustoimikunnan ja erityisesti aluetaidetoimikuntien tulee lisätä apurahoitusta soveltavan taiteen tekijöille.
- Näyttämötaiteen aluekeskusmalli tulee käynnistää pilottihankkeena.
- Näyttämötaiteen aluekeskus voi toimia sateenvarjo-organisaationa myös muilla heikkojen tuotantorakenteiden aloilla, kuten sirkuksen, performanssin ja yksittäisten taiteilijoiden produktioiden markkinoinnissa. Vakiintuneelle teatterikentälle se sen sijaan ei tuo mitään uutta.
- Aluekeskuksessa luotaisiin puitteet eri hallintokuntien kulttuuriyhteistyölle.
- Kuntien valmiutta tukea soveltavan taiteen toimintaedellytyksiä tulee kannustaa monin eri toimenpitein.

7. Teatterin kansainvälistyminen

Teatterin kansainvälistymisen näkökulmasta tuonti on vähintään yhtä tärkeää kuin vienti. Kansainvälisten festivaalien järjestäminen Suomessa uudistaa teatterinäkemystä ja virikepohjaa, kasvattaa kontaktipintaa ja luo edellytyksiä teatterivaihdolle. Sama merkitys on koulutuksen ja tutkimuksen kansainvälistymisellä.

Suomalainen teatterikoulutus on kansainvälisesti arvioiden huipputasoa ja mm. valo- ja äänisuunnittelijoiden koulutus on lajissaan ainutlaatuista. Samaan aikaan ulkomailla koulutuksensa saaneiden teatteritaiteilijoiden määrä on kasvanut, se luo omia kontaktejaan ja edellytyksiä kansainväliselle vaihdolle.

Ulkomaisten teatteri- ja taiteilijavierailujen määrä suomalaisissa teattereissa on vähäistä. Festivaalien (mm. Tampereen Teatterikesä, Lainsuojattomat, Baltic Circle) ohella kansainvälinen toiminta on keskittynyt pääkaupunkiseudulle, jossa erityisesti Suomen Kansallisteatteri ja Espoon Kaupunginteatteri panostavat kansainväliseen vaihtoon.

Vaikka suomalaisen teatterin kansainvälinen kysyntä on kasvanut, vierailut ulkomailla ovat harvinaisia. Kotimaisen rahoituksen puute ja tuotannolliset syyt estävät vierailujen toteutumisen. Suurena vaikuttajana on teattereiden tiukentunut taloudellinen tilanne – teattereilla ei ole varaa matkakulujen kattamiseen eikä pitää kotinäyttämöä tuottamattomana ulkomaisen vierailun aikana. Useimmiten vierailijat ovat vapaan kentän pieniä ryhmiä.

Vapaan kentän ryhmät ovat parhaiten kyenneet hyödyntämään näyttämötaidetoimikunnan ulkomaisiin taiteilijavierailuihin myöntämää määrärahaa ja taiteen keskustoimikunnan matka-apurahoja omiin vierailuihinsa. Nukketeatterit ovat ahkerimpia kiertäjiä.

Kansainvälisten yhteistyökumppanuuksien kehittymistä vaikeuttaa rahoituksen vähyyys.

Suomalaisen näytelmän vienti on selkeässä kasvussa. Suureen läpimurtoon on kuitenkin vielä matkaa.

Tutkimustuloksia:

- Kansainvälisesti aktiivisimpien teattereiden toimintaan kuuluu jäsenyys alan kansainvälisissä verkostoissa, alan festivaalin järjestäminen paikkakunnalla tai säännöllistä kansainvälisten vierailuesitysten isännöimistä omassa teatterissa.
- Lähes kaikki vapaan kentän ryhmät ovat tehneet tai suunnittelevat tekevänsä kansainvälistä yhteistyötä, erityisesti lähialueiden - Pohjoismaiden ja Baltian - sekä keskieuropalaisten toimijoiden kanssa.
- Kansainvälinen yhteistyö on useimmiten esiintymisiä festivaaleilla, vierailuesityksiä tai esiintymiskiertueita ulkomailla sekä vierailuesitysten isännöimistä kotimaassa.
- Vierailuesitykset voivat toimia pitkäjänteisemmän yhteistyön käynnistäjänä ja johtaa tuottamaan yhteistuotantoja.

Toimenpiteitä:

- Tarvitaan teatterin kansainvälistymis- ja vientistrategia ja sen tueksi uusia rahoituskanavia ja lisäresursseja.
- Erityisesti vapaan kentän ryhmien kansainvälistymiseen on panostettava ja siten avattava uusia mahdollisuuksia tämän kentän kehittymiselle ja toimeentulolle.

LÄHTEET

- Anna Kanerva ja Minna Ruusuvirta: Suomalaisen teatterin tulevaisuus teatterintekijöiden ja kuntien silmin. Yhteenveto teatteriselvityksestä. Cupore 2006. (www.cupore.fi)
- Teatteritilastot. Teatterin tiedotuskeskus
- Kaija Rensujeff: Taiteilijan asema. Raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunta 2003.

Helsingissä 13. joulukuuta 2006

Valtion näyttämötaidetoimikunta 2004-2006

Puheenjohtaja

Riitta Seppälä, johtaja, Teatterin Tiedotuskeskus

Varapuheenjohtaja

Yrjö Juhani Renvall, teatterityön professori,
Näyttelijäntöön laitos, Tampereen yliopisto

Jäsenet

Kristiina Hurmerinta, näyttelijä, Konnevesi

Jari Juutinen, näytelmäkirjailija, teatteriohjaaja, Teatteri Vanha Juko, Lahti

Merja Laaksovirta, toiminnanjohtaja, FM, Suomen Harrastajateatteriliitto

Maija Pekkanen, teatteripukusuunnittelija, Helsingin kaupunginteatteri

Kari Rentola, johtaja, Lahden kaupunginteatteri

Ville Sandqvist, näyttelijä, ohjaaja, puheenjohtaja, Suomen Näyttelijäliitto

Johan Storgård, teaterchef, skådespelare, Svenska Teatern

Raimo Söder, toiminnanjohtaja, Teatteri- ja Mediatyöntekijät

Tiina Weckström, näyttelijä, Tampereen Työväen Teatteri

Sihteeri

Ansa Aarnio, taiteen keskustoimikunta